

1945, polovina března. Košice. — Depeše vládního delegáta pro osvobozené území československému velvyslanci v Moskvě o těžké zásobovací situaci v oblastech Slovenska, kterým prošla fronta, s prosbou Slovenské národní rady o pomoc.

Slovenská národní rada žádá mne o odeslání této depeše:
Delegace SNR v Moskvě.

Po podrobném prozkoumání situace zásobování a hospodářských podmínek v osvobozených oblastech republiky, předsednictvo SNR považuje za nutné sdělit Vám toto: Zásobovací situace stává se po Vašem odjezdu stále vážnější, ba přímo nebezpečnou. Všechny sklady v osvobozeném Slovensku a všechny zásoby potravin u obyvatelstva úplně spotřebovány. Situace všude stejně vážná. Situace v oblastech, kde delší dobu stála fronta, kde bylo zvláště rozvinuté partyzánské hnutí a v oblastech zasažených jarním povstáním je nebezpečí nyní již vážné. K tomu nutno ještě připojit nucený přesun desítek tisíc evakuovaných z frontových oblastí. Není osiva ani potahů k jarním pracím. Zdravotní stav obyvatelstva se silně zhoršuje. Vyskytují se případy smrti hladem. V celku, nedostatečné a improvizované zásobování nebude možno udržeti ani do 15. dubna.¹ Při tom nutno počítati s osvobozením dalších

by sme takto zaistený celý výrobný proces v sektore vlny (viskozy) a ľanu i keď v obmedzenom rozsahu. Je ešte niekoľko menších závodov na spracovanie priadze.

Chemia. Celulóžka v Gemerskej Horke a papiereň v Slavošovciach pomerne málo poškodené. Niektoré stroje resp. súčiastky nachodia sa vo vagónoch na trati medzi Popradom a Slavošovcami. ČA ich nechce uvoľniť. Namontovaním týchto strojov (súčiastok) staly by sa závody schopnými prevádzky. *Papiereň v Poprade je schopná prevádzky.* Závody na výrobu retortného uhlia, octu, drevitého liehu atď. fy Blasbery v Likieri sú čiastočne poškodené. Opravy si vyžadajú času niekoľko týždňov hlavne preto, že je poškodená aj dielňa na opravu strojov. Závod na výrobu umelých tukov ako i závod na výrobu mydla a sviečok v Košiciach sú schopné prevádzky.

Pivovar v Michalovciach poškodený. Rovnako pivovar v Košiciach; *pivovar v Poprade* prevádzky schopný. Droždíareň v Michalovciach bola poškodená, ale o krátky čas bude už prevádzky schopná. *Liehovary* sú z časti schopné prevádzky, z časti poškodené. Rafinerie liehu poškodené, *likérky* čiastočne poškodené. Rafinerie min. olejov v Strážskom a závod na *impregnovanie dreva* fy Rütgers [v Žiline] poškodené a prevádzky neschopné.

Bane sú v celku zachovalé, tak že s malými opravami bude ich možno dať do prevádzky. V dobývaní nafty v Mikovej sa už pokračuje; tam je tiež v prevádzke primitívne destilačné zariadenie.

Výroba magnézitu čiastočne poškodená, po malých opravách bude z časti prevádzky schopná. Platí to rovnako o Košiciach, Jelšave. V Lovinobani sú závody silne poškodené.

Mlyny z najväčšej časti sú prevádzky schopné a pracujú.

Sklárne. Sú relatívne málo poškodené. Najväčšia z nich „Clara“ v Utekáči je prevádzky schopná a pracuje, ostatné budú prevádzky schopné v krátkom čase, pretože vyžadujú len menších opráv.

Elektrárne sú vo všeobecnosti silne poškodené. Pracujú len menšie elektrárne, ktorých význam býval iba miestny. Silne poškodená je vŕseužitocná elektráreň v Kropachoch, nepoškodená je vŕseužitocná elektráreň v Užhorode. Potrebný je dlhší čas, kým bude možno produkovať zase také množstvo elektrickej energie, aké je potrebné pre priemysel a pre potrebu domácností.

Stavebné firmy. Firmám zaoberajúcim sa stavebným podnikateľstvom, sa väčšina inventáru zachovala až na dopravné prostriedky (nákl. auta, traktory), takže sa môžu zapojiť hneď do práce. Podmienkou je dodávka dopravných prostriedkov a pohonných látok pre stroje a vozy.

Tehelne. Väčšinou ostaly v stave schopnom prevádzky. Na jar začnú pracovať ak bude možné dodať im uhlie.

Cukrovary. Na oslobodenom území je len 1 závod (Třebišov), ktorý je silne poškodený a nie je isté, či do kampane 1945/46 bude sa môcť uviesť do stavu schopného prevádzky.

Skrobárne ostaly neporušené (závod fy Korompay v Sp. Novej Vsi a Popradská škrobáreň). V kampani budú môcť pracovať.“ (ŠSÚA Bratislava. Šrobárov fond, inv. j. 75.)

¹ V odpovedi povŕšenectva SNR pro zemŕdeľství a pozemkovou reformu z 11. 4. 1945 na otázky „Dotazník pro osvobozené území“, vydaného úřadem předsednictva SNR, se píše o situaci v zásobování obyvatelstva potravinami toto:

„Ad 1. Najviac sú postrádané: masť, mäso, cukor a múka.

Ad 2. Pri srovnání s priemernou predvojnovou produkciou (= 100 %) bol priemer poslednej produkcie: obilnín 100 %, mäsa 80 %, tuku 100 %, mlieka 80 %, strukovín 100 %.

oblastí. Ty budou pravděpodobně neméně zpustošeny a vyčerpány. Chceme-li zachrániti osvobozené oblasti před hladem a zkázou, musíme žádati a prositi urychlenou a podstatnou pomoc. Pouze rychlá pomoc může zachrániti také mravní a politické hodnoty, vykoupené ohromnými oběťmi od srpna 1944.

1. Nejnutnější je okamžité obnovení nákladní dopravy v obmezeném měřítku. Vzhledem k velkým vzdálenostem potřebujeme okamžitě alespoň 500 tun benzínu a alespoň 50 5tunových nákladních automobilů.

2. K provedení jarních prací potřebujeme alespoň 100 tun nafty pro traktory.

3. Očekáváme okamžitou dodávku alespoň 5000 tun osiva, jarní pšenice, ječmena i ovsa a 2000 tun kukuřice.

4. Omezenému zásobení obyvatelstva do příštích žní v oblastech již osvobozených potřebujeme alespoň 85.000 tun pšenice.

5. Abychom mohli aktivně provádět obnovování hospodářství, abychom mohli uvést v chod závody a zajistiti alespoň nejnutnější práci dělníkům, nutno zajistiti okamžitou dodávku 20 až 30 tisíc tun uhlí, jakožto měsíční potřebu průmyslu a železnic.

6. Podle našich informací v Maďarsku a Rumunsku lze nakupovati potraviny. Zjistěte stanovisko tamních úřadů k dodávkám pro Slovensko a možnosti placení. Úvěr v dolarech nebo rublech neb pod., účet reparací, slovenské konto t. zv. lei za dodávky zbraní a tomu pod.

7. Podle našich informací je na cestě první zásilka UNNRY pro ČSR. Zjistěte co s ní je. Předvídáme ohromné dopravní potíže. Chceme poslat zástupce vládního delegáta a delegaci SNR do Bukurešti, případně do černomořského přístavu za účelem překonání dopravních obtíží. Využijte všech možností k usnadnění jejich práce, k rychlému dodání zboží do vlasti.

8. Vymozte povolení a rychlé odeslání další dodávky UNNRA pro ČSR. Zejména jsou důležité potraviny, nákladní i osobní automobily, motocykly, lokomotivy, hospodářské stroje, které by daly možnost mechanisovati zemědělství, léky, zařízení nemocnic a zejména potravinové koncentráty.

9. Zajistěte stálou dodávku většího množství G. S. M. pro Slovensko.

Vzhledem k mimořádné situaci SNR dává na uváženu, zda by nebylo účelné poslati za Vámi do Moskvy zvláštního odborníka, který bude podrobně informován o skutečném stavu věcí a existujících problémech. Zabýval by se pod Vašimi instrukcemi výlučně řešením výše zmíněných otázek a dodávkami. Souhlasíte-li s tímto návrhem, zařídte vše potřebné pro urychlený odjezd tohoto experta do Moskvy. Prosíme o okamžitou odpověď a pravidelné informace o výsledcích a perspektivách.

Za presidium SNR: Dr. Friš, dr. Púll.

K této depeši SNR dodávám: Požadavky SNR o dodávkách ze Sov. svazu podepři obsahem

Ad 3. Pri srovnání s predvojnovým stavom (=100 %) je stav v apríli 1945: koní 10 %, kráv 15 %, volov 15 %, ošípaných 8 %, oviec 10 %, hydiny 15 %, včiel 10 %, zajacov (králikov) 20 %.

Ad 4. V poslednom roku byly odvázané: múka, cukor, strukoviny, olejiny, tuk, mliečne výrobky. Boly odvázané zo skladíšť družstiev, súkromných a verejných skladíšť a sypancov, zo štátnych a súkromných majetkov. Bolo odvezené cca 70—80 % všetkých zásob.

Ad 5. Vid' odpoveď ad 4. Smer vývozu do Nemecka.

Ad 6. T. zv. čierny trh je ešte teraz značný, tak na príklad u múky činí 80 %, u tuku 100 %, u cukru 100 %, u mäsa 50 %.

Ad 7. Mnohde nie je dostatok mlieka ani pre deti, tehotné a dojčiacie ženy.

Ad 8. Niektoré zásoby alebo väčšie podniky ako mliekarne, mlyny, skladíšte a pod. (u týchto zariadenie strojové a na niektorých miestach aj budovy) byly znivočené.

Ad 9. Zeleniny alebo olejnin pestuje sa nyní menej ako predtým...“ (ASNR Bratislava. Košice 1945, čj. 693/45-prez.)

Některé východoslovenské okresy byly v té době opravdu ve velmi obtížné situaci. Na konferenci KSS 8. 4. 1945 hovořil na př. o situaci stropkovského okresu jeden v delegátů takto: „Náš okres je nejvíce postižený válkou. Fašisté spálili 31 dedín z 50, protože obyvatelstvo bylo zapojeno do partyzánského boje. Teď se lidé vrátili. 8000 jich je ve Stropkově bez přístřeší. Nejsou cesty, doprava je nemožná. Ondava se rozlila a strhla nouzové mosty. Nejlepší pole v dolině jsou zaminována. Lidé umírají po desítkách kladem. Všechna inteligence utekla...“ (AÚD KSČ Praha, f. 68, inv. j. 13.)

memoranda o okamžitej pomoci osvobozenému území, memoranda týkajúceho sa zásobení čs. průmyslu hlavnými surovinami a zejména obsahem našeho telegramu čí. 98 z 13. prosince. Při jednání neopomeň současně zajistiti podobnou pomoc pro Moravu a Čechy v množství příslušně větším.

Němec.

SSUA Bratislava Šrobárův fond, inv. j. 74. Průpis.

[180]

1945, 15. března. Košice. — Zpráva „Národní obrody“ o organizační poradě Svazu slovenské mládeže.

Program mladých

V stredu, 14. t. m. predpoludním o 9. hod. bola v úradných miestnostiach SSM v Košiciach organizačná schôdzka. Je to prvá organizačná schôdzka mládeže na oslobodenom území Slovenska vôbec,¹ na ktorej sa zúčastnilo do 40 zástupcov slovenskej mládeže z jednotlivých dedín košického okolia.

Zástupcov mládeže privítal predseda Dr. Michal Potemra, ktorý naznačil, že Sdruženie mládeže v Košiciach zastáva nateraz funkciu celokrajinského ústredia SSM. Otázka ústredia bude však definitívne riešená až po oslobodení celého Slovenska. Vedenie SSM rozhodlo zachovať náboženskú toleranciu a politickú nestrannosť. Organizácia slovenskej mládeže stojí na podklade národnom. Neznamená to však, že nezaujme postoj k politickým snahám. Práca sa bude niesť v duchu ľudovo-demokratickom: z ľudu, s ľuďom a pre ľud, v duchu slovenskom a slovanskom. Program Svazu je čisto kultúrny a telovýchovný. Túto úlohu na dedinách prevezme celkom mládež.

Po predsedovi prehovoril k shromaždeným podpredseda Ján Veles. Podal zprávu o doterajšej činnosti košického sdruženia, založeného na podnet Komunistickej strany. Zmienil sa o doterajších organizačných úspechoch.

Na schôdzke prehovoril k mládeži aj tajomník SSM František Zámboreský, ktorý shrnul šesťročnú prácu slovenskej mládeže tohto kraja za okupácie, ak aj poučenia, ktoré dnes z toho vyplývajú. Maďari nesmú sa dostať na vedúce miesta a medzi naše rady, povedal. Miesto medzi slovenskou mládežou treba si zaslúžiť.

V rámci debaty prišla medzi iným na pretras otázka exponovaných leventistov. Títo musia prejsť národnou očistou prv, než sa zapoja do budovateľskej práce. Na dedinách budú sa poriadat divadlá a nie v poslednom rade prednášky zdravotné a hospodárske. Ústredie preberá dočasne úlohu ÚSOD-u, čím sa umožní rozšírenie divadelného repertoáru na dedinách. Aktuálna je aj otázka časopisu pre mládež, ktorá bude v najbližšej budúcnosti rozriešená.

Po ukončení debaty prítomní vzdali česť pamiatke menšinového pracovníka Júliusa Grobona. Schôdzka sa skončila zaspievaním hymien.

Národná obroda, 16. 3. 1945, čís. 18.

¹ První zprávy o sjednocovacím procesu mezi mládeží na východním Slovensku pocházejí již z počátku února. Pravda 1. února 1945 v článku „Svaz mládeže v Košiciach“ přináší zprávu, že i „... mládež v Košiciach síšla sa 30. januára na verejnej schôdzi, aby sa sdružila v jednotnej organizácii Svazu slovenskej mládeže. Referent Ján Veles v svojom preslove vyzdvihol význam jednotnej organizácie slovenskej mládeže a poukázal na organizačnú a ideovú roztrieštenosť mládeže za bývalej ČSR, ktorú na pokon zneužila reakcia pre svoje protiludové a protidemokratické ciele. Oblastný tajomník KSS súdruh Maurer poukázal menovite na úlohu Svazu slovenskej mládeže podchytiť všetku pracujúcu mládež a všetku mladú slovenskú inteligenciu. Účastníci zvolili prípravnú komisiu, ktorá má organizovať náborovú akciu do SSM, aby tento mohol začať s prácou na poli národohospodárskom, kultúrnom, telovýchovnom a inom.“ (Pravda, 1. 2. 1945, čís. 5.)